

Tenkte tanker:

St. Thomas Aquinas

1225-1274

Aquinas gjennomslagskraft henger nøye sammen med middelalderens gjenopplagelse og nyoversettelser av Aristoteles verker, ikke minst Aquinas egne nytolkninger. I tiden etter 400-tallets St. Augustin hadde nyplatonisme blomstret frem, så tiden var moden for noen mer jordnære tanker. Det hjalp nok også godt at Aquinas kom fra en velholden familie.

STEIN SMAALAND

«Uenighet forutsetter enighet»
(ref. 1).

I løpet av et kompakt liv skulle Aquinas egenhendig, og gjennom kirkesekretærer og studenter, skrive ned - foruten fortolkninger av flere av Aristoteles verker - flere egne verk. De to mest omfattende presenterte grunnleggende teologiske problemstillinger (ref. 2) og argumenter mot de ikke-troende (ref. 3).

Oppvekst

Tommaso (Thomas) ble født inn i en aristokratisk familie på Roccasecca slott midtveis mellom Roma og Napoli. Faren hans, ridder og greve Landolfo d Aquino, plasserte ham som femåring i det syv hundre år gamle Benediktinerklosteret Monte Cassino,

Definisjon av filosofi

Filosofiens tradisjonelle hovedområder;

- a) metafysikk (eksistensens filosofi)
- b) epistemologi (kunnskapens filosofi)
- c) etikk (moralteoriens filosofi)
- d) estetikk (skjønnhetens filosofi)
- e) logikk (tenkningens filosofi)

Aquinas har satt sine største spor innen religionsfilosofi, kunnskapsteori, etikk og politisk filosofi. For Aquinas var det **metafysikk** som var den mest fundamentale filosofiske disiplin. Her søker vi å forstå verden, og alle skapningene, ut fra universelle egenskaper, lover og årsakssammenhenger, og ved hjelp av fornuften alene (ref. 5).

noen kilometer unna. Der pugget Thomas salmer, lærte seg matematikk og å lese og skrive latin, språket han alltid skulle bruke i sine skrivelser (ref. 4).

I 1239 ble Thomas sendt til Napoli for høyere utdanning. Her studerte han aritmetikk, geometri, astronomi, musikk, grammatikk, logikk og retorikk («de syv frie kunster»), samt filosofi. I fotsporene til Aristoteles (ref. «Tenkte tanker») lærte Thomas å benytte logikk (gresk: logos - dialektikkens regler) som et verktøy for filosofien.

Samtidig som Thomas ble stadig mer tiltrukket av filosofien, fant han også at Dominikanerordenen var noe for ham. Også fordi dominikanerne, i motsetning til benediktinerne, hovedsakelig levde i byene. Thomas skulle snart også finne sin faglige mentor blant dominikanerne - Albertus Magnus (Albert den Store).

Thomas Aquinas bygget etter hvert opp et omfattende, «teofilosofisk» system.

Den første årsak

Aquinas system baserer seg på at Gud eksisterer. Og siden Aquinas, liksom Aristoteles, bygget på sunn fornuft og logisk tenkning, innledet han med å forkaste forgjengeren St. Anselms eksistensielle Gudsbevis (ref. 1);

«Vi kan aldri vite hva Gud er, bare hva Han ikke er. Derfor må vi reflektere over det Han ikke er, fremfor det Han er» (ref. 4).

Vi kan f.eks. si at han (eller hun) som laget middag til oss i går, ikke var

Gud. Vi kan si at han (eller hun) som gav oss desemberlønnen, eller den som talte til oss i kirken på juleaften, ikke var Gud. (Dette var sannsynligvis hhv. samboer, arbeidsgiver og prest). Vi kan fortsette listen over hva Gud ikke er. *Problema Niente*. No problem. Men å fantasere frem hva Gud er, det er verre, i alle fall om vi resonnerer logisk, slik Aquinas gjorde. Jeg har forsøkt, og jeg klarte det ikke.

Aquinas, derimot, klarte det, og ikke kun med ett, men med fem «kosmologiske» Gudsbevis; Gud som: 1) den første bevegelse, 2) årsaksrekkenes opphav, 3) det eneste nødvendige i en tilfeldig verden, 4) den maksimale perfektjon, og 5) den universelle intelligens. La oss se nærmere på det første;

«Alt som finnes i naturen, må ha blitt satt i bevegelse av noe annet. Likeledes dette «noe annet», såfremt det også er i bevegelse, må også ha blitt satt i bevegelse av enda noe annet... Men denne kjeden av hendelser kan ikke fortsette bakover i tiden i det uendelige... Vi må, før eller siden, komme tilbake til kilden, til «en første

Aquinas liv

- 1225 fødes på Roccasecca slott i en søsken flokk på ni
- 123x skolerer på Monte Cassino, deretter i Napoli
- 1244 tiltrer Dominikanerordenen
- 1256 master i teologi fra Paris
- 12xx preker, skriver og underviser i Paris og Italia
- 1274 innkalles til Lyon-kirkemøte for pave Leo, dør av sykdom på reisen
- 1323 opphøyes til helgen
- 1879 erklæres som den eneste sanne filosofi

beveger», en som ikke selv er blitt satt i bevegelse av noe annet. Vi forstår alle at dette må være Gud» (ref. 2).

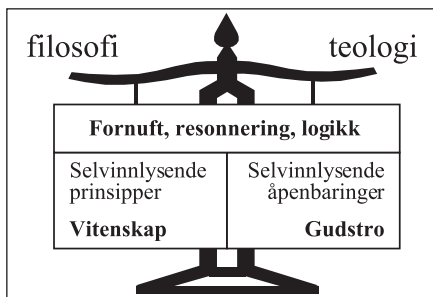
Sa Aquinas. Rene Columbi-egget, ikke sant? En del kritikk av beviset baserer seg på at Aquinas bruk av «bevegelse» var en mekanisk, Newton-basert bevegelse. Men det gjorde han ikke. Med bevegelse mente Aquinas en hvilken som helst type endring.

Men, uansett hvor logisk Aquinas argumentasjon var, så stod han på et teologisk fundament. Dette ble understreket da pave Johannes den 22. opphøyde Aquinas til helgen i 1323, og da pave Leo den 13. erklærte St. Thomas verker som den eneste sanne filosofi i 1879 (ref. 4).

Filosofi og teologi

I sin argumentasjon tok Aquinas utgangspunkt i aksepterte sannheter - teologiske eller vitenskapelige. Deretter resonnerer han seg frem til ytterligere konklusjoner, til ytterligere sannheter. I god aristotelisk stil.

I moderne tid er mange av samfunnene våre blitt stadig mer kritiske til om det i det hele tatt kan finnes noen teologiske sannheter, om Gudstro virkelig er et troverdig fundament, jfr. høyre side av figur 1.

Figur 1: Filosofi og teologi

Men ikke nok med det. I forrige århundre begynte opplysningstidens klokke på vitenskapelige sannheter også å slå sprekker. Med Einsteins relativitetsteori (ref. «Tenkte tanker») og den moderne kvantemekanikk forstod stadig flere at heller ikke de vitenskapelige sannhetene var absolutte.

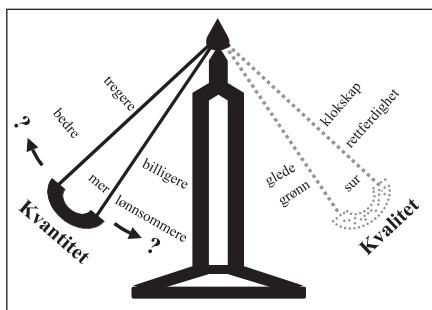
Kvalitet eller kvantitet?

I middelalderens aristoteliske verden var det «sunn fornuft» at solen gikk rundt jorden, at et tungt objekt falt til bakken raskere enn et lett, og at verd-

en var satt sammen av jord, luft, ild og vann. Verden ble sett på fra en kvalitativ synsvinkel. Og dette er på ingen måte merkelig. Våre egne sanser erfarer jo daglig ulike kvaliteter: søt, varm, lys, rød o.s.v.

Med renessansen og vitenskapen adopterte vi etter hvert et kvantitativt verdenssyn. En verden basert på måling. Større, raskere, tykkere, bedre, mer o.s.v. Også dette har sitt utspring fra de gamle grekere: Demokrit mente at verden var satt sammen av usynlige atomer, Arkimedes brukte matematikk for beregninger med trinser og vektstenger.

Spørsmålet blir dermed om vi skal tøyne strikken lenger. Eller om vi skal la pendelen svinge fritt igjen. Tilbake

Figur 2: Verdenspendelen

mot kvalitet, jfr. figur 2.

«Vitenskapens test er dens evne til å forutsi. Dersom vi aldri hadde vært på jorden, ville vi da - vha. vitenskapen - ha kunnet forutse vulkaner, nordlys og de fargerike solnedgangene?... Den neste epoken i utviklingen av vårt intellekt kan kanskje produsere en metode for å forstå det kvalitative innholdet i ligninger...»

(Richard Feynman, kvantefysiker, ref. 4).

«Sannhet er universets ultimate hensikt. Det å søke etter sannhet er visdommens viktigste aktivitet» (ref. 4).

Referanser

- 1: McInerney, Ralph, «Thomas Aquinas, Selected Writings», 1998
- 2: Aquinas, Thomas, «Summa theologiae», 1266-1273
- 3: Aquinas, Thomas, «Summa contra Gentiles», 1258-1265
- 4: Strathern, Paul, «Thomas Aquinas in 90 Minutes», 1998
- 5: Aquinas, Thomas, «An Introduction to the Metaphysics...»,

Filosofiske milepæler

- 29xx kileskriften, billedskrift fra Mesopotamia
- 27xx hieroglyfer, skrifttegn fra Egypt
- 19xx ritualer overføres fra Eurasia til Nord-India
- 18xx skriftspråk finnes i Kina
- 16xx lydskrift (konsonanter) fra semittene
- 625 vestlig filosofi fødes med *Thales av Miletus*
- 570 *Lao Tzu*, taoismens første tenker, fødes
- 563 *Gautama*, Buddhismens grunnlegger, fødes
- 520 *Confucius* skole (L&L nr. 2-2001)
- 399 *Sokrates* dømmes til døden
- 387 *Platons* universitet (L&L nr. 8-2002)
- 369 *Chuang Tzu*, taoismens andre tenker (L&L nr. 9-2001)
- 335 fvt. *Aristoteles* grunnlegger skole (L&L nr. 11-2001)
- 29 evt. *Jesus fra Nasaret* korsfestes
- 249 nytaoismens *Wang Pi* dør 24 år
- 400 *St. Augustin* skriver «*Confessions*», underlag for kristen teologi
- 1126 *Averroes* fødes i Cordoba, muslimsk Sør-Spania
- 1323 Aquinas opphøyes til helgen**
- 1623 skuespillene til *Shakespeare* publiseres syv år etter hans død
- 1641 *Descartes* starter moderne filosofi (L&L nr. 2-2002)
- 1645 samurai *Miyamoto Musashi* dør
- 1656 *Spinoza* bannlyses (L&L nr. 10-2003)
- 1740 *Humes* empirisme (L&L nr. 8-2001)
- 1762 *Rousseau* publiserer «*Émile*»
- 1781 *Kant* gjenoppliver filosofien (L&L nr. 10-2001)
- 1807 *Hegel* opponerer (L&L nr. 6-2001)
- 1818 *Schopenhauers* «*Die Welt als Wille und Vorstellung*»
- 1838 *Kierkegaards* eksistensialisme (L&L nr. 3-2001)
- 1859 *Darwins* evolusjonsteori (L&L nr. 1-2002)
- 1861 *Mills* «*Utilitarianism*» (L&L nr. 4-2003)
- 1868 *Nietzsches* første møte med Wagner
- 1895 *Freuds* etterfølger Anna fødes
- 1903 *Russell* utgir sin matematikk (L&L nr. 10-2002)
- 1913 *Jung* introduserer «analytisk psykologi»
- 1919 *Einsteins* relativitetsteori (L&L nr. 4-2002)
- 1921 *Wittgenstein* løser filosofien (L&L nr. 4-2001)
- 1921 *Piaget* blir forskningsleder (L&L nr. 9-2003)
- 1938 *Dewey* samler sine læringsidéer (L&L nr. 8-2003)
- 1943 *Maslows* behovshierarki (L&L nr. 12-2001)
- 1945 *Heidegger* forbyr å undervise pga. nazist-relasjoner
- 1960 *McGregor* publiserer «*The Human Side of Enterprise*»
- 1986 teosofen *Krishnamurti* «dør»
- 1990 *Senge* identifiseres med «den lærende organisasjon»
- 1993 *Demings* «*The New Economics*» (L&L nr. 12-2003)
- 1994 *Næss* mottar Gandhi-prisen (L&L nr. 2-2003)